

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์: การต่อสู้เรื่องความหมาย” เป็นงานวิจัยในแนวทางสหวิทยาการที่ผสมผสานทฤษฎีสตรีนิยม แนวคิดหลังสมัย และวัฒนธรรมศึกษาเข้าด้วยกัน ภายใต้ฐานวิद्याสตรีนิยมและนิรมิตนิยมเชิงการตีความ (Feminist Epistemology and Interpretive Constructivism) ผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์ลุ่มลึกกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ และการสังเกตการณ์ผู้ผลิตละครโทรทัศน์ในกองถ่ายทำละครโทรทัศน์ 3 เรื่อง คือ “ต้ม” “หลงทางรัก” และ “กลลวงรัก” และ การวิเคราะห์ตัวบทภาพตัวแทนผู้หญิงและเพศสภาพที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ทั้ง 3 เรื่อง

การใช้แนวคิดอำนาจในการควบคุมจัดการเพื่อให้เกิดวินัย (disciplinary power) ของฟูโกต์ช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถทำความเข้าใจและอธิบายความสลับซับซ้อนตลอดจนพลวัตการประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ เนื่องจากอำนาจในรูปลักษณะนี้เป็นอำนาจระดับอุดมการณ์ที่แทรกซึมและมีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างความหมายผู้หญิงและเพศสภาพในหลายมิติในเวลาเดียวกันทั้งในรูปของวาทกรรมทางสังคมเกี่ยวกับผู้หญิงและเพศสภาพและในพื้นที่การผลิต ในมิติองค์กรนั้นอำนาจดำรงอยู่ในรูปของการจัดโครงสร้างองค์กร แบบแผนการปฏิสัมพันธ์ในองค์กร กระบวนการยามเฝ้าประตู และบริบททางธุรกิจของอุตสาหกรรมการผลิตละคร มิติธรรมชาติในงานการผลิตสื่อละครโทรทัศน์ของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อพื้นฐานที่สมาชิกในองค์กรมีส่วนร่วมกันและช่วยให้อำนาจมีความชอบธรรม อำนาจจึงฝังตัวอยู่ในกระบวนการผลิตเสริมหนุนด้วยการกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนในฝ่ายต่าง ๆ ความเคร่งครัดในวินัยของปัจเจกชนในวิชาชีพ และการมีกิจวัตรที่เป็นแบบแผนในการทำงาน นอกจากนี้ธรรมชาติของกระบวนการประกอบสร้างความหมายที่แตกแยก เป็นเลี้ยวส่วน (fragmented) ไม่เป็นระเบียบซึ่งถูกกำหนดโดยการถ่ายทำเป็นที่จำเป็นต้องแบ่งออกเป็นฉาก หรือเป็นตอน และต้องมีการติดต่อและประกอบสร้างเรื่องราวและความหมาย ทำให้เกิดช่องว่างด้านความรู้ ความเข้าใจระหว่างผู้ผลิตในสวนต่าง ๆ ที่มีต่อภาพรวมหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงพลังอำนาจในเชิงอุดมการณ์ซึ่งแฝงตัวอยู่ในมิติสุนทรีย์ะในการประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนผู้หญิงและเพศสภาพของผู้ผลิตละครโทรทัศน์ ซึ่งเป็นกระบวนการแห่งการสร้างสัญยะ และจินตนาการผ่านองค์ประกอบของแสง สี ฉาก มุมกล้อง

คำถามเรื่องพลวัตการสร้างความหมายภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์สามเรื่องทำให้เข้าใจถึงแบบแผนการประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนผู้หญิง

สามประเภท คือ 1) แบบแผนการยอมยกอำนาจในการกำหนดและตีความหมายให้ผู้กำกับเพียงผู้เดียว (Co-optation) ส่งผลให้ปัจเจกชนรู้สึกและตระหนักถึงภาวะไร้พลังอำนาจ ทำให้เกิดการต่อรองกับตนเองในแง่อัตลักษณ์มากที่สุด 2) แบบแผนการสร้างความหมายโดยการร่วมมือกัน (Collaboration) ก่อให้เกิดพื้นที่สำหรับการมีส่วนร่วมของปัจเจกชนในการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิง และรู้สึกได้ถึงภาวะความเป็นผู้กระทำ 3) แบบแผนการประกอบสร้างความหมายโดยการต่อรองความหมาย (Negotiated Practices) โดยปัจเจกชนกระทำการต่อรองทั้งในแบบที่เป็นการต่อรองโดยตรงด้วยเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงการนำเสนอและการประกอบสร้าง (ใหม่) ภาพตัวแทนผู้หญิงและเพศสภาพ และการต่อรองโดยทางอ้อมโดยการตั้งคำถามเชิงขออนุญาตว่าควรจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ นอกจากนี้ยังพบกระบวนการที่เป็นการตั้งคำถามต่อการประกอบสร้างความหมาย ซึ่งคำถามลักษณะนี้มักเป็นการตั้งคำถามต่อ "การมีอยู่จริง" ของภาพตัวแทนผู้หญิงและเพศสภาพที่กำลังถูกประกอบสร้าง

บทวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์และการเคลื่อนไหวทางสังคมนำไปสู่ข้อค้นพบดังนี้ ประการแรกเป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและมีเงื่อนไข (unresolved relationship) อันเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ของอุดมการณ์สองชุด คือ อุดมการณ์สตรีนิยมและอุดมการณ์พุทธศาสนาซึ่งปรากฏชัดในการผลิตละครโทรทัศน์เรื่อง "ตาม" กล่าวคือ ในขณะที่สตรีนิยมวิพากษ์สถาบันครอบครัวในฐานะแหล่งที่มาของการกดขี่ผู้หญิงแห่งแรก แต่อุดมการณ์พุทธศาสนาที่ตีความโดยผู้ผลิตละครโทรทัศน์เรื่อง "ตาม" กลับเน้นย้ำความเป็นแม่ และเมียโดยไม่ได้ตั้งคำถามถึงอุดมการณ์ที่กดขี่ผู้หญิง ลักษณะที่สองเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะต่อต้าน ชัดแจ้ง อุดมการณ์ทางสังคมของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เรื่อง "หลงทางรัก" กับแนวคิดของการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง และแนวคิด สตรีนิยม โดยกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ยืนยันถึงความจำเป็นในการผลิตซ้ำ และตอกย้ำอุดมการณ์เพศสภาพกระแสหลักเพื่อตอบสนองต่อกลุ่มผู้ชมและยืนยันการยืนอยู่ใกล้ผู้ชมเฉพาะกลุ่ม ประการที่สามเป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่เกือหนุนกันระหว่างจิตสำนึกและอัตลักษณ์แห่งเพศสภาพใหม่ของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เพศที่สามกับแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง ส่งผลให้ภาพตัวแทนผู้หญิงที่สร้างจากกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เรื่อง "กลลวงรัก" มีนัยยะแห่งการทำลายภาพตัวแทนผู้หญิงกระแสหลักที่ถูกรวมรวมตายตัวได้กรอบอุดมการณ์เพศสภาพภาคบังคับ (compulsory heterosexist ideology) ภาพตัวแทนผู้หญิงในละครโทรทัศน์เรื่อง "กลลวงรัก" แสดงถึงการรื้อสร้างชั่วคราวในมิติเพศวิถีของตัวละครนางเอกและนางร้าย โดยนำเสนอภาพตัวแทนทั้งสองในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน

หากการวิจัยในประเด็นการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ในแนวสหวิทยาการสามารถเปิดพื้นที่ให้กลุ่มผู้ผลิตมีโอกาสคิด ทบทวน และสังเคราะห์ประสบการณ์

ของตนร่วมกับนักวิจัย หรือเปิดพื้นที่การวิจัยแบบปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้โดยสร้างนักวิจัยร่วม
จากคนใน องค์ความรู้ด้านสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ที่ถูกสร้างขึ้นอาจก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว
และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้นในอนาคต